1 — Şubat — 1947 Cumartesi
Sene: 1 — Sayı: 1
Fiyatı her yerde 10 kuruştur.

HÜR

Cumartesileri çıkar haftalık siyasi gazete

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:
Mehmet - Ali AYBAR
İstanbul, Posta Kutusu: 466

Fikri Hür ● *İrfanı Hür* ● *Vicdanı Hür*

Apaçık Diktatör olsunlar..

Mehmet - Ali AYBAR

Demokrat Partinin büyük kongresini Halk Partinin divan toplantısı takip etti. En basit bir politika mantığı icap ettirirdi ki, önümüzdeki kurultay görüşmelerine hazırlık mahiyetinde olarak Halk Partisi divanı, Demokrat Partiden daha ileri kararlar alsın; daha hürriyetperver görünsün. Halbuki böyle olmadı. Bir çeyrek asırdır, muhalifsiz bir iktidarın akla verdiği durgunlukla Halk Partisi kurtuluş yolunu maalesef yine bulamadı. Fakat basiretsizlik bu sefer o dereceye vardı ki, Halk Partisinin istikbalinden endişe edenlere hak vermemek kabil değildir. Tasavvur buyurunuz! Bu ana kadar inkılâpçılığı ve lâikliği ile öğünen bu parti, siyasî hayatının en kritik bir zamanında necatı dine sarılmakta bulmuştur. Tıpkı ölüm döşeğinde kelimei şahadet getiren ağzı kalabalık münkirler gibi...

Gizli divan toplantısının son resmî tebliği zevahiri kurtarmak istiyen lisanına rağmen, bu hakikati gizliyemiyor, hiç değilse din derslerinin okutulmasına müsaade edileceğini açıyor. Ortada İslâm cemaatinin kalkınması diye bir söz de dolaştığına göre, kimbilir belki tekke ve zaviyelerin ihyası bile düşünülmektedir. Atatürkün kurduğu ve bir zamanlar ileriliği temsil eden bu partinin, velevki bir politika oyunu için dahi olsa, yıkığı putlara tapar görünmesi; halkın teveccühünü kazanma ümidine kapılarak, kendi tâbirlerince Kara başlı olan irticaa el uzatmaları cidden acıdır.

Bununla şu sabit olmuştur ki, Halk Partisi şaşkın bir haldedir; fakat iktidarı kaçırmamak için de her vasıta ve çareye baş vurmaktan çekinmiyecektir. Başbakanın idareciler kongresinde irat buyurdukları nutuk ve yeni Vilâyet Teşkilâtı hakkındaki Kanun projeleri, Halk Partisinin dinle beraber daha ne g i b i vasıtalardan faydalanacağını açığa vurmuştur. Filhaika kongre Başbakanın direktiflerine uyar ve kanun projelerini tasdik edecek olursa, Nazi Gauleiter teşkilâtının Türkiyede canlanışına şahit olmamız mümkündür. Zira merkeze mutlak bir itaat göstermelerine mukabil vilâyetlerinde mutlak surette hâkim olan bu yirmi beş valiye başka bir isim verilemez.

Bu ana kadar tereddüt edenler de artık anlamalıdırlar ki, Halk Partisi otoriter ruhunu sadece, maskelemek emelindedir. Zaten iki senedenberi H. Partisi hep bu oyunu oynamıyor mu? Komedya devam edecek demektir. Tıpkı Doktor Jeckyll ve Mister Hyde gibi, kâh tatlı yüzlü ve yumuşak sözlü; kâh korkunç çehreli ve demir yumruklu olacaktır. Demokrasi ve hürriyetten dem vururken, anasayasya aykırı ve her biri bir Bastille rejimine bedel, o toptancı otoriter kanunların hâlâ yürürlükte kalmasından şikâyet edenlere, H. bu kanunların tatbik edilemediğini söyliyecek; fakat bu sözlere kanupta kendisini hür zannedenler çıkacak olursa hiç beklenmedik bir günde o tatbik edilmediği söylenen kanunlar harekete getirilerek kadife eldivenli demir yumruğu ile, Halk Partisi gafillerin tepesine inecektir.

Ayni oyunla şu son iki senedir gazeteler mi kapatılmadı? Partiler mi dağılmadı? Vatandaşlar mı hapse atılmadı? Bunların hepsi, hepsi oldu. Hattâ bir avuç muhalif mebusun Meclisten kovulduklarına bile şahit olduk.

Fakat bu oyuna Halk Partisi için ne kadar cazip olursa olsun - artık bir son vermenin zamanı çoktan gelip geçmiştir. İktidar partisinin avcılık merakını vatandaşlar üzerinde tatmin etmeğe hakkı yoktur. Mutlaka, mutlaka bu işin artık sonu gelmelidir.

Ama sakın bu sözlerimden, benim de şu menhus kanunların değiştirilmesini istediğim zannedilmesin. Böyle bir talebin beyhudeliğini bilenlerdenim. Ben sadece Halk Partisinin yüzündeki maskeyi atmasını teklife edeceğim. Anayasaya aykırı kanunları değiştirmediklerine ve değiştirmiyeceklerine göre, bari Anayasayı şu otoriter kanunlara uydursunlar; ve düpedüz, apaçık diktatör olsunlar. Halk Partisinden, bir Nasyonal - Sosyalist partisi; bir Faşist partisi; bir Falanjist teşkilâtı kadar dürüstlük ve açıklık beklemek, öyle zannediyorum ki, hepimizin hakkıdır. Hepimiz kimlerin ve neyin karşısında olduğumuzu hele bir bilelim. Bilelim ki, bu memlekette hürriyet mücadelesi çok çetin ve çok zor olacaktır. Ve nihayet anlıyalım ki, Türkiyede asırlardanberi değişmiş hiç bir şey yoktur.

YURTTA BİR HAFTA

GEÇEN haftanın iç siyaset havası umumiyetle hareketli geçmiştir. Demokrat Partinin Ankarada toplanan ilk kongresi, burada alınan kararlar, bilhassa «Hüriyet Misakı» nın ilânı memleket umumi efkârını alâkalandırmakta devam etmiş ve bu hâdise karşısında Halk Partisi mahafilinde de bazı tepkiler meydana gelmiştir.

Hürriyet Kahramanı Atıf bey

«Hüriyet Misakı» nın ilânile başlayan münakaşa ve mücadele sırasında hüriyet dâvasına en büyük hizmetleri ifa etmiş olan bir vatandaşın ölümü bütün hüriyet sevenlerin kalblerini acı ile burkmuştur.

Türk milletinin yeniden giriştiği hüriyet mücadelesi günlerinde hayata gözlerini yuman Atıf bey, zülüm ve istibdada karşı ilk kurşunu atan bir kahramandır.

Kahraman Atıf bey, müstebidin âleti olan Şemsi paşayı, bir sabah telgrafhaneden çıkarken iki kurşunla yere sermiş ve bundan sonra, hâdiseler birbirini takip ederek Türk milleti hüriyete kavuşmuştu.

Kahraman Atıf bey, pek çokları gibi, vatanına karşı yaptığı vazifeleri, bir tahakküm ve şahsî menfaat vesilesi saymamış ve ölünceye kadar namuslu ve şerefli bir vatandaş olarak yaşamıştır.

Türk milletinin yeniden giriştiği hüriyet mücadelesi sırasında hayata gözlerini yuman hüriyet kahramanını hayırla anmak bütün hüriyet sevenler için en büyük borçtur.

C. H. P. Büyük Divanı

Demokrat Partinin kongresi ve «Hüriyet Misakı» nın ilânı üzerine bütün memlekette vukua gelen aksülâmeller Halk Partisi mahafilini hayli düşünceye sevk etmiş ve hattâ telâşa düşürmüştür. Geçen hafta içinde Halk Partisini diriltmek ve ona yeni bir cephe vermek üzere Partinin büyük Divanının toplandığını haber aldık. Konuşulan mevzular ve münakaşaların cereyan tarzı, Halk Partisinin yirmi beş senelik geleneği olarak, efkârı umumiyeden sıkı bir suretle gizleniyordu. Ve tabiatile bu da Partinin aleyhine tecelli etmekte gecikmedi. «Demir perde arkasında» cereyan eden müzakereler hakkında dolaşan rivayetler en çok Hamdullah Suphinin teklifi üzerinde ısrarla duruyordu. İstanbul milletvekili Partiyi gençleştirmek ve ona yeniden hayat vermek için din müessesesine dört elle sarılmanın lüzumuna işaret etmiş. Bir zamanlar ileri ve inkılâpcı olan bu Partiyi diriltmek için irticadan medet uman bu teklifin bütün müzakerelerin siklet merkezini teşkil etmiş ve münakaşaların bu nokta üzerinde cereyan etmiş olduğunu bugün anlamış bulunuyoruz.

27 Ocak tarihinde Halk Partisi Genel Başkan Vekilinin yayınladığı resmî tebliğ, gizli öğretim veya arap harflerile öğretim yapılmasına karşı uygulanan kanun yasağının bugün olduğu gibi kalması tabiî görülerek cumhuriyet rejiminin esaslarından olan lâikliği en küçük ölçüde dahi bozacak her türlü anlayıştan uzak kalmak noktası üstünde tam bir görüş birliği tesbit edilmiştir, diyor ise de asıl maksadı gizlemeğe muvaffak olamıyarak, hususî surette yapılacak olan din öğretimini hükûmetin düzenleyeceğini ilâve etmekten kendini alamıyor.

Uşak Belediye seçimleri

Demokrat Partinin kongresinden ve alınan kararlardan sonra Demokratların karşılaştıkları ilk müşkilât Uşak belediye seçimleri oldu. Efkârı umumiye, Mecliste geçen hâdiselerden, cumhur reisinin iki tarafı uzlaştırmasından sonra yapılacak bu ilk mücadelede Recep Peker hükûmetinin ne gibi bir tavır takınacağını merakla bekliyordu. Halk Partisinin bu seçime çok büyük bir ehemmiyet verdiği ve bir prestij meselesi telâkki ettiği görülüyordu. Halkın teveccühünü kazanmak için her türlü fedakârlığa baş vurmuştu. Belediye kanaliyle odun, kömür, erzak dağıtılıyor, istikbal için cazip vaadlar veriliyordu. Demokratlar bütün varlıklarile seçim mücadelesine atılmışlardı. İlk tartışma seçim kurulları münasebetile vukua geldi. 26 ocakta içişleri bakanlığı Uşak Demokrat parti başkanlığına, seçimlerde kanunsuzluğa meydan verilmemesinin Kütahya valisine emir edildiğini ve bir mülkiye müfettişinin gönderildiğini, seçim kurullarında Demokrat müşahitlerin bulunabileceğini bildirmişti. Seçim günü umumiyetle sükûn içinde geçti. Fakat, tasnif sırasında durum birdenbire bozuldu; başta kaymakam ve mülkiye müfettişi olmak üzere bütün kurul azası Demokratlara karşı cephe aldılar. Demokratlar hiç bir netice vermiyen münakaşalardan sonra, hâdiseyi hükûmete şikâyet ettiler. Fakat, bütün teşebbüslere rağmen Halk Partisi namzedlerinin seçimi kazandığı ilân edildi.

Arada - Sırada

Şeyhin Kerameti

Haftalık Time mecmuasının 2 Ocak 1947 tarihli nüshası gelmiştir. Bu nüshada ismi geçen mecmuanın tertip ettiği Cleevland konferansı hakkında malûmat vardır. İştirâk eden delegelerin kısaca hal tercümeleri yapılırken bu meyanda Ahmet Eminden de şöyle behsediliyor:

« Ahmet Emin Yalman Türkiyede liberal Vatan gazetesinin sahip ve başmuharriridir. Kendisi tahsilini Birleşik Amerikada Kolumbia Üniversitesinde ikmâl ederek memleketine dönmüş ve fırtınalar koparan Atatürkün mevkii iktidara gelmesine yardım ettikten sonra, ve saire vesaire...»

Büyük Atatürkün iktidara gelmesine yardım etmiş olan adam... Ahmet Emin Yalman?!..

★

HAYATA KARŞI BEŞER

Hayata karşı beşer, Tevfik Fikret'in bir şiirinin adıdır. Ayni adı bu küçük yazılara başlık diye seçişim, hayatı Fikret'in büyük ruhunun ışığı altında görmeyi kendime yol edindiğim içindir. Zulme, hürriyetsizliğe, riyaya, dalkavukluğa, her türlü yolsuzluk ve geriliğe kıyasıya saldırmak isterken, yanımda kılavuz olarak yalnız onu buluyor ve şimdiye kadar en küçük bir lekeyle kirlenmemiş olan namuslu hayatımdan kuvvet alıyorum. Vicdanım huzur içinde ve dalma temiz, başım yukarda, alnım açık ve dudaklarımda Fikret'in bir mısraı, yürüyorum:

Kıran da olsa kırıl düş, fakat eğilme sakın!

Sevgili okuyucularım, karşınıza işte böyle çıkıyorum. Dimdik durmıya çalışacağım, tabii kırılıp düşünceye kadar!..

Evvelâ Hürriyet Mücadelesi

İngilterenin şimdiki Dış İşleri Bakanı Mr. Bevin, harp içinde söylediği bir nutukta demokrasiyi izah ederken şöyle demişti:

«Demokrasi öyle bir şeydir ki, kuvvete, zora ve istibdada başvurmaksızın halkın rızasiyle değişikliğe müsaade eder. Bir millet, demokrasi esasına göre kurulduğu zaman, başka hür müesseselerin doğmasına ve bu müesseselerin devlete ve millete hizmet etmesine imkân verir. Onun içindir ki, son senelerde ortaya çıkan diktatörlüklerde ilk yok edilen müessese, işçilerin müdafaası için kurulan sendikalar, kooperatifler ve diğer kültür teşekkülleri olmuştur.»

Bevin'in Almanya ve ortaklarını kasdederek söylediği bu sözler, ne yazık ki, bugünün Türkiyesine tıpatıp uymaktadır.

Tarih göstermiştir ki, bütün istibdat idareleri siyasî hareketlerde, tıpkı askerî hareketlerde olduğu gibi, düşman saydığı kuvvetleri evvelâ parçalar, sonra her birini teker teker yok eder. Buna karşı koyabilmek için başvurulacak tek çare, memleketin bütün kuvvetlerinin parçalanmaz bir bütün halinde birleşmesidir. Bu kuvvetlerin, ideoloji münakaşaları dışında müşterek bir zeminde, bir hürriyet zemini üzerinde birleşmeleri pek âlâ mümkündür; herşeyden önce hürriyeti ele geçirmek lâzımdır, çünkü hürriyet olmıyan yerde ne demokrasi, ne liberalizm, ne sosyalizm, ne şu, ne bu olur. Bugün için yapılabilecek en hayırlı iş, istibdat kuvvetlerile sadece hürriyet mücadelesine girişmektir. Bizim memlekete liberalizm mi daha uygundur, yoksa devletçilik mi? Siyasî demokrasi ile mi yetinmeli, yoksa iktısadî demokrasiye geçmeli mi? gibi fikirlerin münakaşa, hattâ mücadelesi ancak hürriyete kavuştuktan sonra yapılabilir. Daha evvel yapılacak bütün münakaşalar hürriyet kuvvetlerini iktidar partisi lehine parçalamaktan başka bir şeye yaramaz. Celâl Bayar'ın Demokrat Parti kongresini açış nutkunda söylediği şu cümleleri, bu birleşme yolunda atılmış hayırlı bir adım sayabiliriz:

«Gönül ister ki, Türk demokrasisinin tekâmül ettirilmesi dâvasında türlü partilere mensup bütün vatandaşların el birliğiyle çalışmaları ideali tahakkuk edebilsin ve yarının hür ve ileri Türkiyesi hepimizin müşterek eseri olarak kurulsun.»

Gazeteleri Okurken

Halk Partisi denen şu kapalı kutu

Mümtaz Faik Fenik Vatan gazetesinin 24 ocak 1947 tarihli sayısında yazdığı baş yazıda Halk Partisinin kapalı bir kutu olduğunu söylüyor. Bu parti içinde olup bitenlerin halk tarafından bilinmesine katiyen imkân yoktur. Halk Partisi Meclis gurubu toplanır, ne konuştu bilinmez. Halk Partisi İdare Heyeti toplanır, ne konuştu bilinmez. Divan toplanır, ne konuştu bilinmez. Mümtaz Faik Fenik bu partinin bu gizli kapaklı çalışmasından uzun boylu şikâyet ediyor.

Bu şikâyetine hak vermemek elden gelmez. Ama, ne yalan söyliyeyim: bu yazıyı okurken, her satırda yazarın bu kutudan kir şeyler çıkaracağını umdum. Nasıl ummayayım ki, bu yazar 1937 yılından 1946 yılı başına kadar Halk Partisinin resmi organı olan Ulus gazetesinde yazı işleri müdürü olarak çalışmıştır, bir çok gizli kapaklı işlerden haberi vardır. Ama, umduğum gibi çıkmadı. Kapalı kutudan o da dışarı bir şeyler sızdırmıyor. «Acaba küfranı nimet etmekten mi korkuyor?» diye düşündüm. Bizim muharrirlerimiz zeki adamlardır, muhalefetleri bile hesaplı kitaplıdır. Daima açık kapı bırakmak isterler, ne olur ne olmaz, belki bir gün gelir de...

Son münakaşalar

Hüseyin Cahit Yalçın, Taninin gazetesinin 26 ocak tarihli baş yazısında Demokrat parti ile Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki son münakaşaları ele alıyor. Yazara göre, memlekette yüksek bir demokrasi vardır. Bu demokrasiyi beceriksiz ve iptidaî zihniyeti olan demokrat parti hazmedemediğini milletvekili seçimlerinden su son bütçe ve demokrat kongresinde bir «kalabalık» tarafından kabul edilen hüriyet misakına varıncaya kadar yaptığı avamfirip ve cıvık hareketlerile isbat etmiş oldu. Yalnız bununla da kalmadı, Cumhuriyet Halk partisine türlü iftiralarda bulundu. Anayasaya aykırı kanunların değiştirilmesinden dem vurdu. Hele, hüriyet misakını bir oltimatom olarak ortaya atmasına sinirlenmemek mümkün değil. Tecrübeli baş yazar, burada demokrat partiyi nihâyet bir zekâ oyunu ile de yere vurmaktan çekinmiyor. Nihat Erimin Ulusta çıkan bir yazısına dayanarak: «Bu Anayasaya aykırı kânunları siz teklif ettiniz, bunların kabulü için siz de rey verdiniz.» diyor ve «böyle bir cevap alabilecek bir durumda bulunan kimselerin bu cevapları icap edecek hareketlerden çekinmeleri dahâ doğru olmaz mı?» diye ilâve ediyor.

Türkiyede bugün bir demokrasinin varlığından haberimiz yoktu. Hele bunun yüksek oluşunu Hüseyin Cahidin ağzından işitince, yalan olduğunu bilse bile, insanın sevinesi geliyor. Eğer, böyle bir demokrasi varsa, Tanin baş yazarının telâşına sebep ne? Ve kendisi bu yüksek demokrasiyi memlekete ihsan eden partinin bir ferdi olduğuna göre, bu derece ağır başlı bir parti sözcüsünün, karşı partiyi beceriksiz, iptidai zihniyetli, avamfirip, cıvık diye vasıflandırması, bu partinin kongresini bir «kalabalığın» toplanması diye göstermesi münasip olur mu? Unutuyor ki, o partiyi Cumhuriyet Halk Partisi doğurmuştur. Ama, büyük muharrir bu vesile ile ağzından lâfta kaçırıyor, Anayasaya aykırı kanunların varlığını kabul ediyor. Biz bu kanunların değiştirileceğinden ümidi kestik. Çünkü, bu yüksek demokrasi sözcüsü her parti liderine: «Anayasaya aykırı bu kanunlar kabul edildiği zaman sen Türkiyede değil miydin?» diye sorabilir, ve önce insan kendisine böyle karşılık verilebilecek bir meseleyi ortaya atmamalıdır. Demagojinin bu derecesine verilecek cevap bulamıyoruz.

HAFTANIN YAZISI

Amerikanın yeni bir Partiye ihtiyacı var mı?[1]

Pearl L. Willen

Amerikadaki siyasi mücadele 1946 yılında en aşağı seviyesine düştü. Et temini meselesinin orta halli bir Amerikalı için ön safta gelen bir mesele olduğuna inanacak kadar sinik değilim. Bununla beraber, her iki Parti adamlarının üzerinde çekiştikleri belli başlı mesele bu oldu. Her iki Parti de birbirini yerdi, ikisi de haklı idi.

Cumhuriyetçilere doğru kayış, Cumhuriyetçi Partiye karşı bir itimat reyi vermek demek değildi. Bu, Demokratlar idaresinin kanaat sarsıntısına ve yokluğuna karşı duyulan hoşnudsuzluğun apaçık ifadesi idi. Amerika milleti geçici bir zaman için hareketsizlik yerine, reaksiyonu seçti.

New-York Devletindeki Bronx'un başında bulunan ve Demokrat Partinin eski millî reisi olan Ed Flynn, siyasi bir Partinin vazifesi bir takım fikirlre sahip olmak değil, belki milletin eline arzuladığı bir namzetler listesini vermenin çarelerini araştırmaktır, dediği zaman, yüreklere su serpen bir doğru sözlülükle konuşmuş oluyordu. Bu izaha göre, siyasi Partilerin şefleri hiçbir suretle efkârı umumiyeyi sevk ve idare etmemeli, onun peşi sıra gitmelidir. O halde, büyük şefler, seçicilerin yıllık isteklerini büyük bir dakikiyetle ayarlamasını bilen kimselerdir. Şüphesiz ki, bu, bugün cereyan etmekte olan halin idealize edilmiş bir ifadesidir. Bu sözleri bize görünen kıymetile de ele alsak, bu, Partileri, kendi istihsallerini geliştiren ve bunu seçici müstehlike satmak hususunda en iyi reklâm tekniklerini kullanan basit bir takım ticari teşebbüsler haline getirmektedir.

1944 de, P.A.C. (C.I.O. nun siyasi faaliyet komitesi) kendi seçim itibarını kullanarak bir çok kongre âzalarını destekledi. 79 uncu kongrenin neticesi, kendisi için son derece ümit kırıcı oldu. Hiç şüphe yok ki 80 inci kongre daha ümit kırıcı, daha da kötü olacaktır.

İşçi teşkilâtları, her iki eski Parti içinde bugüne kadar kuvvetle mücadele ettiler; şimdi, birtakım neticeler karşısındayız. Lâkin, Emekçi teşkilâtlarının kazanmaları için mücadele ettikleri namzetlerin hepsi seçilmiş olsalar bile, sonunda mutlaka «pao-la-beur» ve ileri bir hükûmete mi kavuşacağız? Bu namzetleri seçip çıkaranlar gerçekten Emekçiler midir? Bu mesele, sadece bir belâgat, bir iyi söz söyleme meselesidir. Emekçiler sadece iki kötüden daha az kötü olanı seçmişlerdir, ve çoğu hallerde de bu seçmeyi yapmak pek o kadar kolay bir iş değildir.

Bütün bu âmiller, Liberaller-Emekçiler muhitlerinde ümitsizliğin olmasa bile, bir nevi uyuşukluğun inkişaf etmesine sebep olmuştur. Amerikalılar bu uyuşukluktan nasıl silkinip kurtulacaklarını bilemiyorlar. Gevşeklik, sinizm ve umursamazlık hep o halin kaçınılmaz neticeleridir. Zihnimizin sıhhatini, gücümüzü kuvvetimizi ve istikamet fikrimizi tekrar canlandırmak için, bu mahrumiyet sebeplerini ortadan kaldırmamız lâzımdır. Bu da ancak, şişenin ağzını açıp, üstüne bir mekanizma koymakla ve ortaya bir faaliyet programı atmakla olur.

Herşeyden önce, bu programın, Amerikan Liberalini sadece «belki böylesi iyi, belki böylesi iyi değil» diyen ikisi ortası bir adamdır, mübhem şekilde iyi niyet sahibi bir şahsiyettir, fikrinden bizi kurtarmıya yetecek derecede kat'i olması icap eder. Böyle bir yeni Partinin epeyce belirli bir gayesi kuvvetli bir taraftar kütlesi toplıyabilmesi için de bu gayeye yeter derecede itimadı olması lâzımdır.

Bu parti, bizim kendi hükümranlığımızın zararına da olsa, Amerika Birleşik Devletlerini bir cihan hükûmeti için mücadeleye bile sürüklemekten korkmamalıdır. Bu Parti, Amerika Birleşik Devletlerinin veto hakkını kullanmaktan resmen vazgeçmesi hususunda ısrar etmedikçe, Sovyet Rusyayı dört elle vato hakkına sarıldığı için yerilemesine müsaade etmiyecektir. Bu Parti, toprak emperyalizmine olduğu kadar, iktısadi emperyalizme de bir son verilmesini istiyecektir. Yine bu Parti, işgal ettiğimiz veya nüfuz mıntakamıza dahil memleketlere demokrasinin dış şekillerini getirmenin kâfi olmadığını Amerikan milletine anlatacaktır. Bundan başka, kapitalist teşebbüsün çoktan öldüğü veya can çekiştiği dünyanın birçok yerlerinde, sosyalist teşebbüsü inkişaf ettirmek suretile iktısadi muvazeneyi inkişaf ettirmiye yardım edeceğiz. Bu fırka, sadece Afrikanın, Yakın Doğunun ve Uzak Doğunun sömürge yerlerindeki milli hareketlerle değil, ayni zamanda başka memleketlerin iş kuvvetlerile ve sosyalist halk kuvvetlerile açıktan açığa ve cömertcesine işbirliği yapmaktan korkmıyacaktır. Böyle bir Parti, geri kalmış memleketleri sanayileştirmiye ve dünyanın her yerinde hayat seviyesini yükseltmiye davet için işin başına geçecektir.

Yine bu Parti, hükûmetten, sadece geniş istihsal ve iş bulma mes'uliyetini istiyen değil, ayni zamanda umumun menfaati icap ettirdikçe hükûmet teşebbüslerini ve millileştirme işlerini destekliyen iktısadi bir programı da inkişaf ettirecektir. Plânlaştırma kelimesine rağbeti arttıracaktır. İktısadî, sosyal ve hükûmet elindeki müesseseleri, insana lâyık olup olmadığı ve onun refahını sağlayıp sağlamadığı noktasından değerlendirecektir. Bu Parti, sosyal sistemimizin çalışmasının, her insanın bir şeylere sahip olmasını —ki bu, uğrunda mücadele etmek zahmetine değer bir şeydir— sağlamak olduğunu ilân edecektir. Bu sebeple, Amerikayı ırk farkı gözetilmesine ve zencilerin tazyik edilmesine göz yumduğu için manen suçlu halden kurtarmak maksadile bütün gayretini sarfedecektir. Daha ucuza, namuslu bir dünya kurabilir miyiz? Yoksa namuslu bir dünya ile mi iktifa edelim?

Bu gayelere ancak yeni bir Parti ulaşabilecekse, bu partiyi yaratmak imkânları nelerdir? Onunla birleşmesi icap eden kuvvetler nelerdir? Şüphe yok ki, yapılacak ilk iş, buna Emekçiler arasında bir temel aramak olacaktır.

Amerikan İş Federasyonunun (A. F. L.) yedi milyondan fazla erkek ve kadın âzası vardır. Eğer bu insanların hiçbir umudları yoksa, o takdirde her türlü siyasi faaliyet umudsuz bir şekilde terakki edecek demek olur. Muhakkak ki, şefler meselesi pek mühim bir noktadır: Bununla beraber, A.F.L. den veya C.I.O. dan olsun, herhangi bir Emekçinin temayülleri aynidir. Onun karnı [illegible] bilhassa iş yerine bağlıdır..

Çiftlik sahipleri, serbest meslek sahipleri, ev işi görenler, iş adamları yalnız reylerile değil, ayni zamanda programın ve taktiğin inkişafı işinde de Emekçilerin yanında yer alacaklardır. Bu, işçi hareketinin en çetin vazifelerinden biri olacaktır; çünkü, onların şeflerinde iktidarı paylasmak alışkanlığı yoktur.

(1) Bu yazının muharriri Mis Pearl L. Willen, Liberal Partinin ikinci reisidir; ve bu yazıda adı geçen «Üçüncü bir Parti için terbiye milli komitesi»nin veznedarıdır.

HİKÂYE

Öbür Ankara

Cevdet Kudet SOLOK

I.

Genç köylü, Âtıfbey mahallesi önünden telsizlere doğru giden şosede ilerliyordu. Ayağındaki çarıkların eskiliğine, giyile giyile yıpranmış ve asıl renginin ne olduğu belirsiz hale gelmiş şalvarına, dirsekleri ve omuzbaşları başka başka renkte bez parçalariyle yamanmış mintanına bakılınca, bunun pek de hali vakti yerinde olmadığı anlaşılıyordu. Bir iple sımsıkı bağlanmış bir yorganın sırtına vurmuştu. Amcası oğlu Ömer'in Altındağ mahallesinde oturduğunu köye gelen bir mektuptan öğrenmişti. Şimdi onu arıyordu. İstasyonda mahallenin adını söylediği zaman ona burasını tarif etmişlerdi. Mahalle deyince, o, yirmi otuz evlik bir yer zannetmişti. Halbuki Altındağ mahallesi, Ankara Kalesi'nin batısından başlayıp kuzey batıya doğru Telsizlere kadar uzanmakta olan nirengili tepeyi baştanbaşa kaplıyan koca bir yerdi. Burası, asıl Ankaradan ayrı, onun plânı dışında kalmış, Belediyenin değil, doğrudan doğruya halkın keyfine göre ve Belediyeye rağmen kurulmuş ve gittikçe büyümüş ayrı bir şehir, başka bir Ankara idi. Genç köylü, Âtıfbey mahallesinin başladığı noktaya kadar gelince, orada rastladığı bir karpuz satıcına Ömer'in oturduğu yeri sormuştu. Karpuzcu, omuzlarını kaldırmış:

— Bilmem, demişti, burada iki binden çok ev var.

Geriye dönmüş, sağdaki nirengi noktası ile soldaki Telsiz direklerini eliyle göstererek:

— Bak, demişti, Teee oradan oraya kadar hep ev, hep ev!..

Sonra, şehri hiç tanımıyan şu acemi köylünün garipliğine acımış olacak ki, ona bir kolaylık göstermişti:

— Bu yoldan doğru yürü; yere kakılı şu koca direklere kadar git. O direklere Telsiz derler. İşte oraya kadar git. Orada, sağda yol üstünde bir bakkal göreceksin. Ona sor, belki bilir.

Genç köylü, gösterilen yere doğru yürümiye başlamıştı. Şimdi işte o yol üzerindeydi. Nihayet bakkalı buldu ve amcası oğlu Ömeri ona da sordu. Bakkal:

— Nereli senin bu Ömer? dedi.

— Çankırılı. Ben de oradan geliyorum.

Bakkal, Çankırılıların hep o bölgede oturduğunu; şuraya, tepeye doğru çıkıp orada çocuklara sormasını söyledi.

Genç köylü, on beş yirmi adım daha yürüdükten sonra, Telsiz direklerinin tam karşısında, sağa saptı, tepeyi en dik noktasından tâ eteklerine kadar baştanbaşa kaplıyan yüzlerce eve doğru yürümiye başladı. Şimdi şoseden ayrılmıştı; binlerce insanın çiğnemesile kendiliğinden yol haline gelmiş toprak üzerinde ilerliyordu. Solundaki büyük bir çukur, gübre ile tepeleme doldurulmuştu; gübrelerin üstünde tavuklar eşeleniyordu. Daha ileride, henüz ağzına kadar doldurulmamış başka bir çukurun içindeki gübrelerin üstüne yedi sekiz yaşındaki çocuklar koşup koşup atlıyor, yumuşak gübrenin içine kıçüstü düştükçe kahkahayla gülüşüyorlardı. Sağda, sıcaktan yer yer çatlamış, esmer, yeşilliksiz, kısır toprağın üzerinde, yeni yapılmış olduğu anlaşılan kerpiçler güneşte kurutuluyordu. Genç köylü burayı hiç yadırgamadı. Kendi köyünün dekorunu burada hemen hemen eksiksiz olarak bulmuştu. Şehiri kendisi için pek yabancı bir ülke diye hayallediği ve orada böyle bir yer bulunabileceğini köyde iken aklına bile getirmediği için, şimdi umduğunun dışında bir manzara ile karşılaşınca, içi güvenle dolu olduğu halde, yavaş ve sağlam adımlarla ilerlemiye devam etti. Artık evlerin arasına girmişti; sokakların kıvrılışına uyarak rastgele gidiyordu. Ev adı verilen bu yapıların kimisi kireçle badanalı, kimisi badanasız, fakat hepsi kerpiçten ve birer katlı idi. Çoğu bir oda veya bir oda ve bir aralıktan ibaretti; içlerinde pek azı üç, dört odalı imiş gibi görünüyordu. Daha içine girmeden anlaşılıyordu ki, ayni odanın içinde hem yemek pişirilir, hem bulaşık yıkanır, hem ailece otururlur, yatılır ve arasıra, çocuklar uyduktan sonra, geceyarısına doğru, sevişilirdi; doğum, ölüm, herşey, herşey, bir ömrün bütün macerası, bütün girdisi çıktısı şu birkaç metre kare yerin içinde geçerdi. Her kulübenin gerisinde, iki üç metre ötede yine kerpiçten veya eskimiş tahtalardan derme çatma yapılmış birer baraka vardı, bunlar aptesane idi. Genç köylü, kapıların önünden toprak yolun ortasına doğru akmış ve bazan toprağın çukur yerlerinde göllenmiş bulunan bulaşık sularını atlıyor, bir yandan da amcası oğlu Ömer'in oturduğu yeri sorabileceği uygun birisini arıyordu. Gide gide tepenin yarı yerine kadar yükselmişti. Orada, toprağın tozu, hayvanların pisliği, evlerin çirkefi arasında oynaşan dokuz on yaşlarındaki birkaç çocuğa sordu. Çocuklar, ona, daha yukarıda, taş ocaklarına yakın bir yerde, sırtını büyük bir kayaya vermiş, kerpiçlerinin üstü sıvanmamış, badanasız, kara yüzlü, ufak bir kulübeyi gösterdiler. Genç köylü o yana doğru yürümiye başladı.

Kapı kilitli değildi. Açıp baktı, içeride kimse yoktu; yalnız yerde eski bir kilim, bir su testisi, köşelerde kendisininkine benziyen dürülü birkaç yorgan, pencerenin önünde de ufak bir gaz lâmbası. Hepsi bu kadar!

İçeri girmedi, kapıyı çekti, sırtından yorganını indirdi, kulübenin gerisinde bir duvar gibi yükselen kayanın uygun bir yerine koydu, kendisi de onun önüne oturdu, arkasını yorgana dayadı, geniş bir soluk aldıktan sonra etrafı rahat rahat seyretmiye başladı. Şimdi daha iyi görebiliyordu. Burada ne çok ev vardı; demek ki, «şehir, şehir» dedikleri bu idi: Evlerin sayısı köydekinden daha çoktu. o kadar!

Onun yabancı olduğunu anladıkları için merakla yanına sokulan çocuklar, kim olduğunu ve buraya niçin geldiğini öğrendikten sonra, mahalle hakkında bilgi vermiye başladılar: Bu tepeye boydan boya Altındağ mahallesi denirdi; tepenin sol ilerisindeki şu biraz daha büyükçe evlerin bulunduğu sırta da Âtıfbey mahallesi denirdi; şurada, tepenin sağında, tâ ilerideki o öbür tepenin eteğindeki evlerin bulunduğu yerin adı da Yenidoğan mahallesi idi. Onun buradan yalnız bir ucu görünüyordu; yoksa Yenidoğan mahallesi de Altındağ kadar büyüktü. Çocuklar bütün bu evlerin nasıl yapıldığını da anlattılar. Buralara ev yapmak yasaktı; bütün şu görülen yapılar kaçak olarak kurulmuştu.

(Devam edecek)

Kültür ve Sanat Hareketleri

Sanat ve Sosyal Meseleler

Oktay Rıfat

Son zamanlarda resmi sanat piyasasına bakarsanız, bazı politikacı edebiyatçıların ağız birliği etmiş gibi, sanatçılarımızın politika ile, sosyal meselelerle uğraşmalarına engel olmağa çalıştıklarını görürsünüz. Bunlar diyorlar ki:

— Sanatçı kısmı, yüz yıllar boyunca değerleri değişmemiş büyük meselelereleri, büyük gerçekleri ele alır. Ruh, Allah, kâinat gibi koca koca davalarla başetmeğe çalışır. Büyük sanatçılar, toplum işlerine karışmış, karışmamışlardır da.»

Bu iddianın sakatlığını belirtmek için, hemen bütün büyük sanatçıların sosyal meselelerle ilgilendiklerini, hattâ belirli politika hedefleri uğrunda çeşit çeşit çarelere baş vurarak mücadeleye giriştiklerini hatırlamak yetişir. İşte Beaudelaire, Hugo, Balzac, işte büyük besteci Beethoven, işte bizim bütün şairlerimiz, Ziya Paşa, Namık Kemal, Fikret, Akif. Saymakla bitmiyen irili ufaklı bir sürü sanatçı.

İşte memleketlerinin nazi çizmesinden kurtulması uğrunda bir elde silâh, bir elde kalem savaşmış yeni fransız sanatçıları. Evet, sadece hatırlamak bu iddianın ne kadar çürük olduğunu ispata elverir.

Gel gelelim, resmî sanat piyasasının sürümcüsü bu politikacı edebiyatçılar, her zaman bu kadar çocukça söz etmekle kalmayıp, çoğumuza doğru gibi görünebilecek yazılar da kaleme alıyorlar.

Meselâ: Bay Peyami Safa, her romana sosyal roman gözü ile bakılabileceğini, bu yüzden ayrıca sosyal roman diye bir şey olamayacağını iddia eden bir yazısında (1) kısaca şöyle laflar ediyor: «Edebiyatın da bir takım sözde meseleleri vardır. Bu sözde meselelerin harekete getirdikleri fikirler arasındaki zıddiyet, terimlere verilen manaların indiliğinden meydana gelir. Her parça, kendisinden daha küçük parçaların bütünü ve her bütün kendisinden daha büyük bütünlerin parçası olduğuna göre fert ve cemiyet mefhumları arasında bir mahiyet farkı yoktur. Mutlak manasile bölünmezlik ifade eden ferdiyete ne fiziko-şimik, ne biyolojik, ne de ruh ve cemiyet âlemlerine raslanır. Bu müşahede edebiyata tatbik edilirse, her roman,, ayni zamanda hem ferdin, hem de cemiyetin ifadesidir. Roman kahramanlarının huy, fikir ve hareketleri, sosyal âmillerin birer neticesi olduğu için, her tip, cemiyet hayatına açılmış bir penceredir. Sosyal roman diye bir şey olamaz. Nasıl olsun ki, her roman sosyaldır. Çünkü insan sosyal bir hayvandır ve romanın konusu insandır.

Sosyal roman istiyenlerin çoğu, sosyalist roman davasında iseler, mesele değişir. Sanatla politika arasındaki hegemonya havasına girilmiş olur, tezli romanın yasamalığı bahsi açılır. Yine bir sözde meseleye dalmışız demektir.

Romanın her çeşiti ister istemez bir telâkkinin ifadesi olduğu için zaten tezsiz roman yoktur. Ancak bu tezin romanda zımni bir halde kalması mı, hendese davası gibi sarih ve ispatli olması mı gerektiği konuşulabilir. Bundan da yine meselelerin meselesi doğar, aynı soruyla karşılaşırız: roman gerçeğin aynasıdır? Demek ki romanın en halis meselesi onun gerçekle münasebetinde karar kılıyor.» Doğru gibi görünüyor ama doğru değil. Bir kere kişi ile toplum kavramları arasında bir bütün ve parça münasebeti kurmağa çalışmak yanlış. Yanlış, çünkü ruhbilim dediğimiz nefis bilgisinden ayrı bir toplum bilgisinin, bir, toplumbilimin meydana çıkışı, toplumun kişilerin üstünde, kişilerden ayrı bir nesne olmasına bağlı.

Bakınız filozofi öğretmeni Marcel Déat, **Sociologie** adlı kitabında ne diyor: «Toplumun kişilerden kurulduğu doğrudur. Ama bu. toplumun, tahlil edildiği zaman bu psişik çoğunluğa müncer olması demek değildir. Durkheim'in ortaya attığı bu görüş, çekirdek halinde Auguste Comte'ta da vardı.»

Durkheim ise **Les Règles** adlı kitabının ön sözünde: «Kollektif şuur hali, kişinin şuur halinden ayrı bir şeydir. Toplumun zihniyeti kişinin zihniyetinden başkadır. Toplumun zihniyeti özel kanunlara bağlıdır.» diyor. Daha fazlasını söylemek, bilgiye relativité nazariyesinin, büyük sayılar kanunu fikrinin uygunlanmasından sonra, tekle çok, kişiyle toplum arasında büsbütün derinleşen uçuruma dair uzun uzadıya söz etmek istemiyoruz. Görülüyor ki Bay Peyami Safa'nın toplumla kişi arasında bir mahiyet farkı görmek istemeyişi, bilgiyle bağdaşamaz. Zira bütün toplumbilimciler, toplumun kişiden ayrı bir varlık olduğunda sözlemiş gibidir. «Sosyal roman» diye bir şey olamaz. Nasıl olsun ki her roman sosyaldır. Çünkü insan sosyal bir hayvandır ve romanın konusu insandır.» cümlelerine gelince, şurasını belirtmek isteriz ki «Tıbbın konusu insan sağlığıdır. İnsan sosyal bir hayvandır. Şu halde tıp sosyaldır.» hükmü ne kadar boş, ne kadar zoraki, ne kadar şişirme ise, bu cümleler de o kadar boş, o kadar zoraki, o kadar şişirmedir.

Şişirmeliği sosyal kelimesine belirli bir anlam verilmek istenmeyişinden de belli. Öyleya, buradaki sosyal sözü ne demektir.? Roman sosyal bir üründür, demek mi? Yoksa toplumla ilgilidir demek mi? Yoksa bunlardan hiç biri değil de her roman sosyal romandır demek mi? Eğer böyle ise, biz de şunu diyelim ki, romanın konusu insandır diye her roman sosyal roman olamaz. Sosyal romanın özellikleri vardır.

Sosyal roman deyince, sosyal olayların şuuruna sahip romancıların, bu şuurun ışığında yazılmış eserlerini anlamak lâzımdır. Böyle bir şuura sahip olmadan, tuhaf yahut garip bulduğu, yahut kendisini her hangi bir şekilde ilgilendirdiği için kişilerin yaşayışlarını, ruh hallerini, maceralarını kaleme alan, bazı ikinci derecede, hattâ ehemmiyetsiz tarafların büyük gerçekler diye hikâye eden romancıların romanlarını sosyal romana sokamayız Peki ama acaba bu çeşit romandaki kahramanlar, Bay Peyami Safa'nın iddia ettiği gibi bir bakıma toplum gerçeğini aksettirmezler mi? Bu kahramanlar, olsa olsa kendi toplum şartlarını aksettirebilirler ki, bu da toplum gerçeğinin kendisi değil, gölgesi kırıntısıdır.

Sözü uzatmıyalım, bazı politikacı yazarlarla beraber Bay Peyami Safa'nın da, sanatçıları sosyal meselelerle uğraşmaktan alakoymağa, sosyal romanı psikolojik romana ilhak etmeğe çalışması akıntıya kürek çekmekten başka bir şey değildir.

---

(1) Roman ve Cemiyet adlı yazı, 12/12/1946 tarihli Ulus gazetesinde çıkmıştır.

Abidin Dino'nun resim sergisi

Cevdet Kudret SOLOK

Türkiyede Abidin Dino adlı bir ressam yaşadığını bilirdim, devlet sergilerinde birkaç resmini de görmüştüm; fakat, doğrusunu söyleyim, sanatı hakkında henüz belli bir fikrim yoktu. Nihayet, 14 Aralıkta, Ankarada, İller bankası altındaki resim galerisinde açtığı hususî sergide eserlerini hep bir arada görmek mümkün oldu.

Hemen şunu söyliyeyim ki, hayatımda ilk defa bir resim sergisinde sarsıldım. Resmin müthiş bir kuvvet olduğunu Abidininkileri gördükten sonra anladım. İşte üç gündür oraya taşınıyorum; belki bir o kadar daha gidip geleceğim. Beni çeken şey nedir? Onu her gidişimde biraz daha anlıyorum.

Şimdiye kadar manzara diye görmeğe alışmış bulunduğumuz tabiat, ortasında mavi dere akan yeşil vadisi, derenin kenarında boş sandalı, yahut da, dalları birbirine girmiş yeşil ağaçları veya çiçek açmış kırlarile romantik bir tabiattı. Ben o resimlerin karşısında, sanki bir zelzele olmuş da, insansız kalmış boş bir dünyaya bakıyormuşum hissine kapılırdım. Abidinin manzaraları ise tabiatı insanla beraber alıyor; bu insan ya o tabiatın içindedir, onunla beraber yaşıyor; yahut da, içinde değildir ama, o tabiata bir insanın baktığı hissedilmektedir.

İşte göz kamaştıran güneşi, sapsarı uzayıp bozkırı, sıra sıra giden telgraf direkleri ve yollara düşmüş tek yolcusu ile tenha orta Anadolu. Sonra, beri tarafta işte evleri, çatıları, bacalariyle bir İstanbul manzarası: Ortada insan diye bir şey yok, fakat seyredende müthiş bir kalabalık görmüş hissini uyandırıyor.

Bu sergiye günlerce gidip geldim, çünkü orada kendi yurdumu ve kendi insanımı buldum. Çıplak sarı toprağı, istasyonda yerlere serilip sırtından indirdiği yüküne yaslanan köylüsü, kaval çalan körü, yol ortasında el açmış dilencisi, yamalı yorganı altında boylu boyunca uzanan hastası, yalınayak tek müşterili kahvesi; diz vuran, sıçrayan, dönen zeybeği; fabrikası, çarşısı; hülâsa bütün fakirliği ve dertlerile, içliliği ve güzelliğile, tenhalığı ve kalabalığı ile benim olan memleket... Sonra, bu toprağa basan, hem de çok defa yalınayak basan insanların ayakları. Müthiş ayaklar. Bunlar ayak değil, belki başlı başına birer şahsiyet; bir ayağın bu kadar belâgatla konuşabileceğini nasıl tasavvur edebilirdim?

Sonra, bütün bunların arasında altı büyük portre: Anadolu insanının yüzü. İçlerinden yalnız ikisini, ayni köşede yan yana konmuş bulunanları anlatacağım. Bunlardan biri, acıyla, kinle, alayla, güvensizlikle, daha doğrusu bunların hepsile birden bakan bir kadın yüzü. Resmin önünde duruyorum, sağına geçiyorum, soluna geçiyorum, gözler de sanki benimle beraber hareket ediyor. Bu gözler günlerce peşimi bırakmadı. Öbür resim, düşünen bir insan yüzü; bunun göz kapakları inik; gözlerin içi görünmüyor ama, kafanın içinden neler geçtiği anlaşılıyor.

Dünyaya senden bir iki asır sonra gelmiş olmayı, bugün lâyıkile genişliyemiyen şöhretinin asırlar içinde nesilden nesile geçtiğini, gittikçe yayıldığını, hudutların dar çerçevesi dışına çıkıp bütün insanlığa mal olduğunu, hayranlarının böyle benim gibi bir kaç yüz kişiyi değil, milyonları bulduğunu görmeyi ve senin fırçanda ebediliğe ulaşabilmiş Türk sanatını asırların ötesinden selamlamayı çok isterdim, büyük usta!..

DÜNYADAN HABERLER

Paristeki Türk resim sergisi

Türk ressamlarından bir gurup Pariste bir sergi açtı. Fransız sanat âleminde ne tesir yaptığını bir türlü öğrenemedik. Nihayet La depeche de Paris gazetesinde bir tenkit yazısı okuyabildik.

Her ressamın ismi basma kalıp bir cümle ile bağlanmış. Bundan sonra yazının muharriri şöyle umumî bir tenkit yapmış olmak için: «Yeni Türk ressamları şarkı karanlık gösteriyorlar; nerede Delacroix'nın aydınlık şark tabloları... Halbuki bu genç Türk ressamları Matisse gibi parlak bir üstadın yabancısı da değiller.» diyor. Biz ise Parise eserleri gönderilen, ressamlarımıza asıl bu tenkit noktasından dolayı teşekkür ederiz.

Şarkı hâlâ Lamartine'in, Loti'nin, yâhut Delacroix'nın gözü ile gören, o gafil Avrupalılara Şarkın sefalet havasını bilereke, yahut bilmiyerek birazcık olsun verebilmişler demek...

Ama ne çare ki bu küçücük sevincimiz bile uzun sürmedi. Lettres Françaises'in son nüshasında Türk ressamlarından bahseden Philippe Soupault şunları yazıyor:

«Cumartesi. Cernuschi müzesinde bir Türk sanatı sergisi açıldı. Tahminden fazla ziyaretçi vardı. Çiniler, tezhipler, kumaşlar seyrediliyor. Fakat genç Türk ressamlarının tablolarına hayret ediliyordu.

Modern resim muhakkak ki artık beynelmileldir. Yeni bir şey keşfetmedik. Umduğumu bulamadım. Gerçi haftalardır binlerce tablo gördüğüm için gözlerim berraklığını kaybetmiş olabilir. Lâkin buna rağmen bu genç Türkler de ne hareket, ne de cüret olmadığı muhakkaktır: Resimleri kati surette bitaraf...» Yazık! Halbuki Türk ressamları arasında cemiyet hâdiselerine bigâne olmayan simalar da vardır. Onların tabloları Parise gönderilmiş olsaydı, şu aralık pek hareketli olan Paris sanat muhitinde yeni Türk resmine durgun ve modası geçmiş damgası vurulmazdı. Bunun mesuliyetini kim yüklenecek, Güzel Sanatlar Akademisindeki mütehassıslar komisyonu mu? Yoksa muhitlerini ve memleketlerini tablolarında aksettirmeği beceremiyen ressamlar mı?

Paul Langevin öldü

Büyük fizik âlimlerinden Paul Langevin, geçen ayın 19 uncu günü öldü. Fransa ve dünya matem içindedir.

Langevin dünyaca tanınmış bir âlimdi.

«Radioactivité» ve «relativité» bahislerinde üstad idi. «Ultra — sonsslar üzerindeki keşifleri ile şöhretini dünyaya yaymıştı. Einstein izafiyet nazariyesinden Langevin - Einstein nazariyesi diye bahsedermiş.

Kolej dö Fransın bu üstad profesörü sosyal ve siyasî meselelere de bigâne kalmamıştır. İnsan hakları koruma cemiyeti reisi idi. Fransanın işgalı sırasında Mukavemet hareketine bilfiil iştirak etmiş ve Almanlar tarafından hapse alınmıştır.

Damadı fizik âlimi Jaques Salomon'u Almanlar kurşuna dizdiler; kızını da temerküz kamplarına gönderdiler. Bütün bu felâketlere Langevin göğüs germesini bildi ve 1944 yılında Fransız komünist partisine resmen aza olarak mücadeleye devam etti. İlerlemiş yaşına rağmen insanlığı ve cemiyeti alâkalandıran hiç bir meseleye karşı bigâne kalmayan Langevin'e bir dostu:

— Siyasî ve içtimaî meseleler uğrunda harcadığın zamanı ilme versen kim bilir daha ne keşifler yaparsın...

Demişti. Langevin'nin cevabı şu olmuştur:

— Bugün ilme küçük bir parça ilâve etmek değil, onu bütünü ile kurtarmakla mükellefiz...»

Üniversite içinde ve dışında'ki irili ufaklı âlimlerimizin kulakları çınlasın.

Unesco ve kültür

Birleşmiş Milletler teşkilâtına bağlı müesseselerden biri de UNESCO harflerile ifade edilen kültür müessesesidir.

bu müessese, geçen Aralık ayında Pariste bir sıra konferanslar tertiblemişti. Bir çok kimselerin söz aldığı bu konferanslarda UNESCO'nun hakikî çehresini aydınlatanlardan dan biri de, Faşist Almanyanın kuklası Vichy Fransasındaki mukavemet hareketinin belli başlı şahsiyetlerinden değerli Fransız şairi Aragon olmuştur. Bu konuşmanın hülâsası şudur:

Kültür parçalanamaz bir küldür, onu mümtaz bir sınıfın eline veremeyiz. Çünkü o, bütün insanların müşterek malıdır, kökleri bütün insanlığın derinliklerindedir, kaynağını ve her dem artma ve yenileşme hızını da oradan almaktadır.

Böyle bir müessesenin, âlemşumûl olabilmek için, materyalist bir felsefeye dayanması icap eder. Kültürü mümtaz bir sınıfın eline vermeğe taraftar olan idealizme karşılık, kültürü bütün insanlığa şamil kılacak biricik felsefi sistem odur. İnsana refahı sağlayacak, müsbet ilmî bir takım gizli menfaatlerin esiri olmaktan kurtaracak, velhasıl insanlığa geniş ufukları açacak olan yine odur.

… — Şubat — 1947 Cumartesi
Sene: I — Sayı: I
Fiyatı her yerde 10 kuruştur.
Basıldığı yer: STAD MATBAASI

HÜR

Cumartesileri çıkar haftalık siyasî gazete

ABONE ŞARTLARI
Seneliği : 500 kuruş
Altı Aylığı : 250 ..
Üç Aylığı : 125 ..

Fikri Hür • İrfanı Hür • Vicdanı Hür

SULHA DOĞRU

Mehmet - Ali AYBAR

Bazı muhitlerden durmadan tekrarlandığı gibi, dünya üçüncü bir harbin arifesinde bulunmuyor. Ge çi cephelerde muhasamat duralı iki seneye yakın bir zaman geçtiği halde henüz sulh kurulmamıştır; ve sulhu kurmak vazifesini üzerlerine alan büyük galipler arasında hâlâ ihtilâflı meseleler vardır. Fakat bu pürüzlü meselelerden büyük bir kısmının geçen sene içinde bir hal suretine bağlandığı hatırlanacak ve iktisat kanunlarının büyüklerden her birine verdiği hareket imkânları da hesaba katılacak olursa, dünyanın harbe değil sulha doğru yol aldığında şüphe edilemez.

Hele 1945 senesi Eylûlünde Londrada toplanan büyükler konferansının havasını ve başarısız neticelerini bir göz önüne getiriniz ve bundan sonra bir buçuk sene içinde toplanan çeşitli konferansları bir hatırlayınız.

Bu konferansların ele aldığı ihtilâfları da bir düşününüz: Sovyet İran ihtilâfını; İngiliz silâhlı kuvvetlerinin Yunanistanı bir türlü terketmemelerinden çıka Sovyet - İngiliz ihtilâfını; yine İngiliz silâhlı kuvvetlerinin Endonezya'da kalmalarından çıkan Ukrayna - İngiltere ihtilâfını. Bunları, İngiliz Fransız kuvvetlerinin Lübnanda bulunmasından çıkan yeni bir ihtilâf takip etmişti. Ve yine bir hatırlayınız, dört büyüklerin Nisan ayı içinde Pariste toplandıkları günleri. Daha ilk görüşmelerde bir Trieste dâvası ortaya çıkmıştı; kötü niyetli kimselere: «Bu ikinci bir Danzig olacaktır» dedirten, Trieste ihtilâfı... Churchill'in Fulton'da söylediği harp kokan nutkunu hatırlayınız: Hani şu Sovyetlere karşı bir Anglo-Amerikan blokunun kurulmasını istediği nutuk... Sonra Dış işleri bakanlarının Paristeki toplantısını ve Almanya meselesini düşününüz: Sovyetler her şeyden evvel Almanyanın Nazilikten temizlenmesi ve demokratlaştırılması esası üzerinde ısrar ederlerken, Anglo - Amerikanlar Almanyanın iktisadî bütünlüğü meselesinin ön plâna alınmasını istemişler; Fransızlar da Ruhr ve Sar bölgeleri için iktisadî muhtariyet talebinde bulunmuşlardı. Geçen Ağustosta Pariste açılan sulh konferansını, ve daha ilk celselerde usul yüzünden kopan fırtınayı hatırlayınız.

Üstelik Trieste meselesi de eski vehametini muhafaza ediyordu...

Nihayet Boğazlar meselesini; İspanya meselesini; ve Tuna ihtilâfını hatırlayınız... Bütün bunları ve ikinci derecede ki ihtilâf mevzularını hele bir hatırlayınız... Bugün bunlardan ortada hangisi kaldı?

Esaslı olarak Almanya mes'elesi ve bir de Boğazlar işi...

Almanya işi cidden çetindir. Fakat dışişleri bakan muavinlerinin çalışmalarına dair Londradan gelen müsbet havadislere bakılacak olursa, bunda da bir anlaşma zemini bulunacağını ümit etmemek için sebep yoktur. Boğazlar meselesine gelince: Hâdiselerin müsait bir seyir aldığı bir sırada Boğazlar ihtilâfının muallâkta kalacağını ve hele üçüncü bir dünya harbine yol açacağını düşünmek kötümser bir kısa görüşlülük olur.

Hulâsa vaziyet bazı kimselerin göstermek istedikleri gibi ümitsiz olmaktan çok uzaktır. Dünyanın harbe değil, sulha doğru gittiği o derece âşikârdır ki, her birinin iktisadî durumunu inceliyerek - Birleşik Amerika müstesna - büyüklerden hiç birinin üçüncü bir dünya harbini göze alamıyacağını söylemeği lüzumsuz sayıyorum. Birleşik Amerikanın müttefiklerini finanse edebileceği düşünülse bile - bu da muhakkak değil ya - harp etmek için en aşağı «iki» olmak lâzım geldiği unutulmamalıdır. Ve sonra Birleşik Amerika halkını yeni bir harp macerasına sürüklemek de bugün için kolay bir mesele değildir.

O halde bütün bu harp yaygaralarını; itimatsızlık yaratan bu zehirli sözler neden? Henüz ikincisinin yaralarını sarmamışken, üçüncü bir dünya harbinden bahsetmeğe dili varanlar acaba kimlerdir, Hiç şüphesiz üçüncü bir dünya harbinden menafat umanlar. Bunlara bu harbin doğurduğu bir isimle «kara borsacılar» diyebiliriz. «Kara borsacılar», yani başkalarının felâket ve ıstıraplarından kendilerine maddî menfaat payı çıkaranlar... Çünkü zannedilmemelidir ki, «Kara borsacılar» sadece bir bizer millî afettir. Kara borsacılar beynelmilel çapta işler de görürler. Üçüncü bir dünya harbinden bahsedenler, karanlık kombinezonları için şimdiden zemin hazırlıyan Beynelmilel kara borsacılardan başka kimseler değildir. Fakat gayretleri beyhudedir. Ne söyleseler, ne yapsalar dünyayı hemen yarın harbe sürükliyemezler. Mutlaka bir sulh devresine kavuşacağız. Ve bizi bekliyen bu sulh devresinde Kara borsacılara fırsat vermemeği bilirsek insanlığın bir daha harp yüzü görmemesi de pek âlâ mümkündür.

DÜNYADA BİR HAFTA

Harpten sonra herkes bir sulh dünyasının teessüs etmesini bekliyordu. Halbuki birbirine düşman iki dünya ortaya çıktı. İnsanlığın uzun bir müddet için mukadderatı bu iki dünya arasındaki münasebetin alacağı şekle bağlıdır. Onun için Sovyet Rusya ile Anglo-Sakson âlemleri arasındaki münasebetler milletlerarası meselelerin başında gelir.

Geçen hafta içinde iki dünya arasındaki bulutlu havayı temizlemek için Sovyet Rusya tarafından hayli gayret sarfedildiği görüldü.

Bevinin sözleri

Önce Stalinle İngiliz Hariciye Nazırı Bevin arasında yapılan konuşma, Nevyorktan dönüşte Bevin tarafından yapılan beyanat üzerine bozulan havayı az çok düzeltmiye yardım etti. Bevin bu beyanatında «İngilterenin Birleşmiş Milletler teşkilâtından başka hiç kimseye karşı bir taahhüdü» olmadığını söyledi. Sözüne pek itina etmiyen, ve ikide bir bu yüzden hücumlara uğrıyan İngiltere Hariciye Nazırı, bu sözü ile Amerika ile gizli bir askerî ittifak akdettiği hakkında yapılan hücumlara cevap vermek istemişti. Halbuki Stalin bunu İngiliz - Sovyet ittifakının İngilizlerce hükümden düştüğü mânasına aldı.
Bunun üzerine Bevin Staline hususî bir mektup göndererek sözlerinin yanlış anlaşıldığını, İngilterenin mevcut Rus ittifakına sadakatle kalmıyarak bunun elli sene uzatılmasına taraftar olduğunu bildirdi. Fakat bu beyanat Moskovayı tamamen tatmin etmedi. Stalin Mister Bevin'e verdiği cevapta, ittifakı uzatma teklifinin ciddî surette yapılabilmesi için önce mevcut ittifak muahedesini zayıflatan hükümlerin ortadan kaldırılması lâzım geldiğini ileri sürdü. Maksadı, İngiliz - Rus ittifakında karşılıklı yardım taahhüdünü tahdit eden kayıtların kaldırılması idi. Çünkü bu muahedenin dördüncü maddesine göre, taraflar Birleşmiş Milletler teşkilâtının tecavüzü önliyecek tedbirler alabileceğine kani olurlarsa, yardıma koşmaktan vazgeçebilirler. Stalin ittifak muahedesini zayıf düşüren bu gibi kayıtların kaldırılmasını teklif ediyor, demektir. İngiltere bu teklife cevap vermemiş, bu suretle Moskovada hasıl olan şüpheyi ortadan kaldırmıya muvaffak olamamıştır.

Birleşik Amerika İngiltere ittifakı

Sovyet Rusyayı şüpheye düşüren hâdise şudur:

Bevin, Birleşmiş Milletler ve Hariciye Nazırları toplantılarında bulunmak vesilesile Amerikada bulunduğu müddet zarfında Amerika ile bir askerî ittifak anlaşması imza etmiştir. Bu anlaşmaya göre İngiliz ve Amerikan askerleri ayni askerî talim ve terbiyeye tâbi bulunacak, kara, deniz ve hava kuvvetlerinin kullanacağı silâh ve malzeme ayni olacak, iki taraf kuvvetleri Amerikan ve İngiliz deniz ve hava üslerinden müştereken ve müsavi şartlar içinde istifade edeceklerdir. İngilterenin birer Dominyonu olan Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda Amerikan müdafaa sistemi içine girecektir. Bütün Pasifik ve Atlantik denizlerinin müdafaası Amerikaya, Avrupa, Akdeniz ve Orta Şarkın müdafaası İngiltereye terkedilecektir. İki taraf Genelkurmayları beraber çalışacaklardır.

Bu ittifak muahedesi önce İngilterede Labor Party safları arasında bir fırtına kopardı. «Âsiler» ismi verilen 120 kadar İşçi Meb'us Bevinin bu siyasetine hücum ettiler ve hükûmeti harp siyaseti takip etmekle itham ettiler.

İngilterede muhalifler ne istiyor

Bevinin Rusyaya karşı düşman bir cephe alıp Amerika ile askerî bir ittifak imzalamasına muhalif olan İşçi Partisi âzası günden güne kuvvetleniyorlar.

Bunlar Bevinin dış siyasetini tenkid ederek diyorlar ki: Bevin İngiltereyi Amerikaya satmıştır. Amerikadan yaptığımız istikraz ile zaten İngiliz ekonomisi Amerikan ekonomisine bağlanmıştır. Şimdi de askerî bir ittifak ile İngiltere Amerikanın bir peyki haline gelmek tehlikesine düşmüştür. Amerika ile yapılan ittifak İngilterenin Sovyetlerle olan münasebetini de bozacak mahiyettedir. Onun için İngiltere, Amerika ile Sovyet dünyaları arasında bir mutavassıt rolünü oynıyabilir ve müstakbel bir harbin önünü alabilir.

«Âsiler» Bevinin İspanya, Yunanistan ve Orta Şarktaki siyasetine de muhaliftirler. İngiliz Hariciye Nazırını buralarda irticaı müdafaa için İngiliz kuvvetleri bulundurmakla itham ediyorlar. Bu yüzden, dahilde işçiye ihtiyaç varken, bir milyondan fazla İngiliz askerinin hariçte silâh altında bulundurulmasından şikâyet ediyorlar.

Bu muhalif grupun sözcülerinden sayılan Zilliacus son nutuklarından birinde düşüncelerini kısaca şöyle anlatmıştır:

«Hükûmet dış siyasetine temel olarak on sene için harp olmıyacağı prensipini kabul etmelidir. Bu siyaset ordunun azaltılmasını, Orta Şarkta bulunan 500 bin askerin istihsale dönmesini, mecburî askerlik hizmetinin kaldırılmasını, Rusyaya karşı sert bir cephe alınmamasını temin edecek ve bu suretle Ruslarla silâhsızlanma ve Atom enerjisinin kontrolü hakkında bir anlaşmaya varmak mümkün olacaktır.

«Orta Şarktaki petrollere Fransa ve Sovyetlerin de iştirakini temin etmelidir. Süveyş Kanalı ile Cebelüttarık Boğazı Birleşmiş Milletler teşkilâtının kontrolü altına konmalıdır. Çanakkale Boğazı da milletlerarası teşkilâta bağlanmalıdır. Yalnız Amerika, Panamanın milletlerarası kontrolüne razı olmadıkça, Boğazların kontrolüne iştirak ettirilmemelidir. Yunanistandan askerlerimizi çekmeli, orada faşizmi ezerek demokrasinin kurulmasına imkân vermelidir. Avrupa siyasetimizde İngiliz - Fransız ve İngiliz - Sovyet ittifakına dayanmalıdır.»

Görülüyor ki Bevinin siyaseti ile muhaliflerin görüşleri arasında büyük farklar vardır. Ve Bevin bu muhalifleri hergün biraz daha tatmin etmek ihtiyacını duymaktadır.

İngilizlerin Yunanistan siyaseti

Yunanistanda İngiliz siyaseti her bakımdan iflâs manzarası gösteriyor. Halk şikâyetçi, sağcılar şikâyetçi, solcular şikâyetçi. Hükûmet zorla ayakta duran tufeylî bir hükûmet. İngiltere de bu vaziyetten memnun değil. Fakat hiç kimseyi temsil etmiyen Kralı ve Çaldaris Hükûmetini tutmazsa, bu memlekette komünistlerin galebe çalacağından ve Yunanistanın Rus nüfuzu altına gireceğinden korkuyor. Onun için bugünkü antidemokratik Yunan idaresini İngiltere muhafaza etmiye mecbur oluyor.

Fakat İngiliz İşçi Partisi içindeki muhalifler Bevinin Yunanistanda irticaı koruyan bu siyasetini beğenmiyorlar. Onların şikâyeti üzerine vaziyeti mahallinde tetkik etmek üzere Yunanistana giden İngiliz İşçi Partisine mensup meb'uslar hey'eti iki ay evvel neşrettiği raporda, «silâhlı sağcı çetelerin pervasızca memlekette terör yaptığını, binlerce insanın adalara sürüldüklerini, Kralcı Hükûmetin İşçi sendikalarına karşı tazyik tedbirleri aldığını» bildiriyor ve hükûmetten İngiliz askerlerini bir ân evvel buradan çekmesini tavsiye ediyordu.

Çaldarısın istifası

Halbuki bu raporun neşrindenberi vaziyet büsbütün fenalaştı. Çete faaliyeti memleketin münakale faaliyetini kötürümleştirecek bir hal aldı. İktısadî hayat yürüyemez oldu. Yunan parası kıymetini kaybetti. Nihayet Başvekil Çaldaris tutunamıyacağını anlıyarak son bir çare olmak üzere Birleşmiş Milletlere başvurdu. Birleşmiş Milletler teşkilâtı da Yunanistandaki vaziyeti tetkik etmek üzere bir hey'et gönderdi. Bu hey'et tetkikata başlar başlamaz Çaldaris istifaya mecbur oldu. Kral gûya bütün Partilerin iştirakile bir kuvalisyon kabinesi kurmıya teşebbüs etti. Fakat eski Hariciye Nazırlarından Sofulis ve solcu partiler bu oyuna gelmediler. Yeni koalisyon kabinesine girmediler. Bu itibarla kurulduğu bildirilen yeni kabinenin de hayatı kısadır. İngiliz askerleri buradan çekilip memleketi kendi halkına bırakmadıkça komşumuz Yunanistanın buhrandan kurtulması beklenemez.

Hürriyeti nasıl kullanıyorlar?

Le Canard enchaine'den:

«Pazar gecesi, gecenin tam yarısında, genel denilen evler kapılarını kapadılar. Artık üffetimiz şeytanca arzulardan masundur.

Dahası var: Mebuslarımız, Fransız ırkının islâhı gibi necip endişelerle bizleri tehlikeli eğlencelerden mahrum ederlerken, bizler de boş zamanlarımız da onları düşünmek, onlarla meşgul olmak zorunda kalıyoruz.

Ben mebuslarımızın yerinde olsa idim, işte asıl buna meydan vermezdim. Çünkü takdir edilecek, hayranlığımızı çekecek hiç bir tarafları yok. Halkı kendisile meşgul etmek hükûmetler için akıl kârı değildir. Eninde sonunda insan endi kendine şöyle bir sual soruveriyor:

— Peki ama şimdiye kadar ne yaptılar?

İmar işleri meflûç bir haldedir; adalet, ancak bir kör kandil kadar ziya veriyor; istihsal işleri kaplumbağa hızile yürüyor; ordu bir karnaval alayıdır.

Cevaben:

— Genel evleri kapattık diyebilirler.

Bu derecesine artık beceriksizlik değil, iktidarsızlık denir. Her vekâlet sandalyasında bir rezalet oturuyor: İaşe vekâleti bizleri münhasıran tiksinti mevzularile besliyor; millî müdafaa vekâleti Vichy artıklarını naftalinde muhafaza etmekle meşguldür. İktisat vekâleti hayatı pahalılatmağı iş edinmiş; İstihbarat vekâleti de şüphe ve suiniyet tevzi etmektedir. İpliğimiz pazara çıkmış.

Genel evleri kapatmışlar!

Alâ. Fakat kapatılacak daha başka şeyler de var. Zira, teslim edersiniz ki, bugünkü hükûmet ve idaremiz de acaip bir kârhanedir.